Factsheet schooluitval onder allochtone jongeren

M. Roelofs / E. Keppels / T. Eimers
Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt (KBA)
23 april 2009

1. Inleiding / voorwoord

K!X is een project van FORUM, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling, dat in januari 2008 van start is gegaan. Doel van het project is de positie van allochtone en autochtone jongeren op de stage- en arbeidsmarkt te verbeteren. Het is de bedoeling dat bij VMBO- en MBO-instellingen in heel Nederland zo'n dertig K!X-promotieteams worden opgezet. Deze teams houden zich actief bezig met arbeidsmarktoriëntatie onder andere door bedrijven te bezoeken, presentaties te houden, netwerken op te bouwen en debatten te organiseren.

FORUM heeft het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt (KBA) te Nijmegen verzocht om, in het kader van het project K!X, een ruime factsheet op te stellen ten aanzien van schooluitval onder allochtone jongeren in het Voortgezet Onderwijs[1] en Middelbaar Beroepsonderwijs. In de factsheet wordt antwoord gegeven op de volgende vragen:

- Wat zijn de kwantitatieve feiten en cijfers ten aanzien van schooluitval onder allochtone jongeren in het VO en MBO? Gedifferentieerd wordt onder andere naar etniciteit (de grote allochtone populaties) en herkomst en er wordt een vergelijking gemaakt met autochtone jongeren.
- Welke specifieke factoren spelen een rol bij schooluitval van allochtone jongeren?
- Wat zijn de belangrijkste beleidsmaatregelen c.q. interventies die zich specifiek richten op bestrijding van voortijdig schoolverlaten onder allochtone jongeren?
- Wat is er bekend over effecten van (specifieke en generieke) maatregelen ter bestrijding van voortijdig schoolverlaten voor de groep van allochtone jongeren?
- Welke conclusies en aanbevelingen kunnen gegeven worden op basis van een analyse van de verzamelde informatie?
- Welke aanbevelingen kunnen gegeven worden in relatie met (de uitvoering van de praktijk van) het project K!X?

Allochtoon
Een allochtoon is een persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren (CBS). Er wordt een onderscheid gemaakt tussen personen die zelf in het buitenland zijn geboren (de eerste generatie) en personen die in Nederland zijn geboren (de tweede generatie).

1 Er zijn drie soorten Voortgezet Onderwijs: VMBO (Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs), HAVO (Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs), en VWO (Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs).

Voortijdig schoolverlaten
Voortijdig schoolverlaten is in Nederland gedefinieerd als het niet halen van een startkwalificatie. Een startkwalificatie is minimaal een diploma HAVO, VWO of niveau 2 van het MBO. Het gaat om alle leerlingen van 12-22 jaar die zonder startkwalificatie in een bepaald schooljaar het onderwijs verlaten (Ministerie van OCW).

2. Kwantitatieve feiten en cijfers schooluitval

Conclusies
- De uitval onder allochtonen is aanmerkelijk hoger dan de uitval onder autochtonen. Het percentage voortijdig schoolverlaters onder niet-westerse allochtonen is in 2007/2008 ruim twee keer zo hoog als onder autochtonen.
- De helft van de niet-westerse allochtonen, die uitstromen uit de MBO-sector, heeft geen startkwalificatie.
- Zowel in voortgezet onderwijs als in het middelbaar beroepsonderwijs zijn de uitvalcijfers voor Arubaanse/Antilliaanse leerlingen duidelijk hoger dan die van andere allochtone groepen.
- Voortijdig schoolverlaten komt vaker voor bij eerste generatie allochtonen dan bij tweede generatie allochtonen. Door de afname van het aantal leerlingen van de eerste generatie zal de uitval van allochtone leerlingen verminderen, maar er blijft een kloof te overbruggen ten opzichte van autochtone leerlingen.
- Het risico van voortijdig schoolverlaten is in de vier grote steden (waar het aantal niet-westerse allochtonen veel hoger is) veel groter dan daarbuiten. De problematiek rondom allochtonen en voortijdig schoolverlaten speelt op landelijk niveau, maar manifesteert zich sterker in gebieden met hoge concentraties allochtonen.
- Er is sprake van een hogere uitval op scholen (VO) met een hoge concentratie niet-westerse allochtone leerlingen. 'Zwarte' scholen voor voortgezet onderwijs lijken het risico van voortijdig schoolverlaten te vergroten.

- In 2007/2008 is het percentage voortijdig schoolverlaters (VSV-ers) onder niet-westerse allochtonen (6,3%) ruim twee keer zo hoog als onder autochtonen (3,0%). Bijna 94 procent van de niet-westerse allochtonen haalt een startkwalificatie, tegenover 97 procent van de autochtonen.
- Het aandeel niet-westerse allochtone voortijdig schoolverlaters van het totaal voortijdig schoolverlaters is in 2005/2006, 2006/2007 en 2007/2008 ongeveer een kwart.
- Uitval komt het meest voor bij jongeren van Arubaanse/Antilliaanse afkomst (zie tabel 1).

Tabel 1 – Aantal en percentage nieuwe VSV-ers, naar etniciteit (VSV als % van de leerlingen / deelnemers binnen die groep)

	VSV totaal 2005/2006	VSV totaal 2006/2007	VSV totaal 2007/2008	VSV als % van de leerlingen / deelnemers 2005/2006	VSV als % van de leerlingen / deelnemers 2006/2007	VSV als % van de leerlingen / deelnemers 2007/2008
VO en MBO						
Autochtoon	34.970	34.583	31.445	3,4%	3,4%	3,0%
Suriname	2.731	2.613	2.510	7,1%	6,8%	6,7%
Aruba/Ned. Antillen	1.216	1.290	1.300	7,9%	8,2%	8,3%
Turkije	2.750	2.851	2.695	6,1%	6,1%	5,7%

Marokko	2.799	2.996	2.936	6,8%	7,1%	7,0%
Overig niet-westerse allochtonen	4.297	3.804	3.554	6,9%	6,1%	5,6%
Westerse allochtonen	4.264	4.029	3.790	5,2%	4,9%	4,7%
Onbekend	1.063	550	565	34,4%	36,7%	30,9%
Totaal aantal VSV-ers	54.090	52.715	48.796	4,1%	4,0%	3,7%

Bron: Ministerie van OCW, cijfers VSV 2005/2006, 2006/2007, 2007/2008

- Het percentage allochtone en autochtone voortijdig schoolverlaters is hoger in het middelbaar beroepsonderwijs dan in het voortgezet onderwijs (zie tabel 2).
- Arubaanse/Antilliaanse en overige niet-westerse allochtone leerlingen vallen in het VO vaker uit dan Turkse, Marokkaanse en Surinaamse leerlingen (in 2005/2006 en 2006/2007). In het MBO is dit eveneens het geval in het schooljaar 2005/2006. In 2006/2007 vielen in het MBO met name Arubaanse/Antilliaanse deelnemers vaker uit.
- In het MBO is er in 2006/2007 een daling te zien ten opzichte van 2005/2006 bij het aantal Surinaamse, Turkse, overige niet-westerse en westerse allochtone VSV-ers. De uitval bij jongeren van Arubaanse/Antilliaanse en Marokkaanse afkomst in het MBO stijgt. In het VO blijven de betreffende percentages nagenoeg gelijk.
- De uitval van zowel allochtone als autochtone jongeren doet zich vooral voor in de laatste twee leerjaren van het VMBO en het eerste jaar van het MBO, en daar vooral in de niveaus 1 en 2 (SER, 2007).

Tabel 2 – Aantal en percentage nieuwe VSV-ers, naar etniciteit (VSV als % van de leerlingen / deelnemers binnen die groep)

	VSV totaal 2005/2006	VSV totaal 2006/2007	VSV als % van de leerlingen/ deelnemers 2005/2006	VSV als % van de leerlingen/deelnemers 2006/2007
VO				
Autochtoon	10.725	10.637	1,5%	1,5%
Suriname	613	585	2,6%	2,5%
Aruba/Ned. Antillen	310	294	3,4%	3,2%
Turkije	666	682	2,3%	2,3%
Marokko	566	596	2,3%	2,4%
Overig niet-westerse allochtonen	1.334	1.187	3,2%	2,8%
Westerse allochtonen	1.411	1.403	2,4%	2,4%
Onbekend	852	438	31,4%	34,7%
MBO				
Autochtoon	23.445	23.368	7,9%	7,8%
Suriname	2.035	1.962	14,1%	13,4%
Aruba/Ned. Antillen	882	970	14,4%	15,5%
Turkije	2031	2.128	13,1%	12,7%
Marokko	2.168	2.358	13,6%	14,1%
Overig niet-westerse allochtonen	2.29	2.520	14,5%	13,1%
Westerse allochtonen	2.679	2.500	12,0%	11,1%
Onbekend	205	107	56,0%	50,0%

Bron: Ministerie van OCW, cijfers VSV 2005/2006, 2006/2007

- De gebruikelijke berekeningswijze van voortijdig schoolverlaten is het aantal nieuwe *VSV-ers als percentage van het aantal leerlingen/deelnemers* aan het begin van het schooljaar (per 1

oktober). Uit tabel 3 kan afgeleid worden dat het aantal VSV-ers als percentage van het aantal leerlingen per 1 oktober, in de groep niet-westerse allochtonen in het MBO, bijna 14 procent bedraagt ((9.938 / 73.570) x 100 = 13,5%). Als gekeken wordt naar het aantal nieuwe *VSV-ers als percentage van het aantal uitstromers* uit de onderwijssector is het beeld veel dramatischer. Tabel 3 laat zien dat de helft van de niet-westerse allochtonen, die uitstromen uit de MBO-sector, geen startkwalificatie heeft.

Tabel 3 – Aantal en percentage nieuwe VSV-ers 2006/2007, naar etniciteit (VSV als % van de uitstroom uit de sector)

	Aantal leerlingen per 1 oktober	Uitstroom uit de sector*	Voortijdig schoolverlaten**	VSV als % van de uitstroom uit de sector
VO				
Autochtonen	725.427	146.997	10.637	7,2%
Westerse allochtonen	58.335	12.487	1.403	11,2%
Niet-westerse allochtonen	129.692	28.959	3.344	11,6%
Onbekend	1.263	480	438	91,3%
MBO				
Autochtonen	301.156	84.831	23.368	27,5%
Westerse allochtonen	22.533	6.460	2.500	38,7%
Niet-westerse allochtonen	73.570	19.833	9.938	50,1%
Onbekend	214	122	107	87,7%

Bron: Ministerie van OCW, cijfers VSV 2006/2007

* Uitstroom uit de sector: aantal leerlingen/deelnemers dat op 1 oktober van het jaar na het peiljaar is uitgestroomd uit het bekostigd onderwijs of is ingeschreven in een andere sector dan op 1 oktober van het peiljaar.

** Voortijdig schoolverlaten: aantal leerlingen/deelnemers dat gedurende het jaar uitstroomt uit het bekostigd onderwijs zonder diploma op minimaal HAVO of MBO 2 niveau.

- Uitval komt vaker voor bij eerste generatie allochtonen dan bij tweede generatie allochtonen (zie tabel 4).
- Met name in het voortgezet onderwijs is een daling te zien van het aantal eerste generatie allochtone voortijdig schoolverlaters tussen 2005/2006 en 2006/2007.

Tabel 4 – Aantallen en percentages nieuwe voortijdig schoolverlaters, naar generatie herkomst

	VSV totaal 2005/2006	VSV totaal 2006/2007	VSV als % van de leerlingen/deelnemers 2005/2006	VSV als % van de leerlingen/deelnemers 2006/2007
VO en MBO				
Autochtoon	34.970	34.583	3,4%	3,4%
1e generatie allochtoon	5.897	5.467	8,1%	7,7%
2e generatie allochtoon	10.929	11.327	5,4%	5,4%
Herkomst onbekend	2.295	1.338	23,7%	20,0%
VO				
Autochtoon	10.725	10.637	1,5%	1,5%
1e generatie allochtoon	1.685	1.392	3,9%	3,4%
2e generatie allochtoon	2.946	3.131	2,1%	2,2%
Herkomst onbekend	1.122	662	21,8%	18,9%

MBO				
Autochtoon	23.445	23.368	7,9%	7,8%
1e generatie allochtoon	4.043	3.963	14,0%	13,8%
2e generatie allochtoon	7.636	7.918	12,5%	12,3%
Herkomst onbekend	1.150	664	25,8%	21,1%

Bron: Ministerie van OCW, cijfers VSV 2005/2006, 2006/2007

- Het aandeel leerlingen (in het VO) van de eerste generatie verschilt van 10 a 13 procent Surinaamse, Turkse en Marokkaanse leerlingen tot bijna 30 procent bij de Antilliaanse en 44 procent bij de overige niet-westerse allochtone leerlingen (in 2005/2006). Door het grote aantal leerlingen van de eerste generatie zijn de uitvalcijfers (in het VO zonder diploma) voor Antilliaanse en overige niet-westerse leerlingen duidelijk hoger dan die van andere allochtone groepen. Bij de tweede generatie is de uitval onder Antilliaanse en overige niet-westerse allochtone leerlingen vrijwel gelijk aan de uitval onder andere allochtone groepen. Het voortijdig schoolverlaten onder niet-westerse allochtone leerlingen van de tweede generatie is nog wel steeds een stuk hoger dan de uitval onder autochtone leerlingen. Door de afname van het aantal leerlingen van de eerste generatie zal de uitval van allochtone leerlingen verminderen, maar er blijft nog wel een kloof te overbruggen ten opzichte van autochtone leerlingen. Opgemerkt moet worden dat er ook weer 'nieuwe' eerste generatie allochtonen het onderwijs zullen instromen. Opvallend is dat er eveneens een kloof te overbruggen zal blijven tussen westerse allochtone leerlingen van de tweede generatie en autochtonen, ook al zullen de achtergronden van beide groepen leerlingen niet veel verschillen (Herweijer, 2008).
- In het voortgezet onderwijs zijn allochtone jongeren oververtegenwoordigd op de lagere niveaus. Van de allochtone leerlingen gaat 71 procent naar het VMBO, tegenover 53 procent van de autochtone leerlingen. Ruim een kwart (26 procent) van de allochtone leerlingen gaat naar HAVO of VWO, van de autochtone leerlingen is dat 40 procent. Allochtone leerlingen stromen na het behalen van een diploma vaker dan autochtone leerlingen door naar een (voltijdse) vervolgopleiding. Dat geldt voor alle schoolsoorten van het voortgezet onderwijs. Volgens de SER (2007) is hier mogelijk sprake van een correctie op een niet-optimale schoolkeuze, door een verkeerde inschatting van de capaciteiten of door een gebrekkige opleidings- en beroepskeuzeoriëntatie. Meer dan 60 procent van de niet-westerse allochtonen stroomt na het VMBO door naar de beroepsopleidende leerweg (BOL), tegenover ruim 40 procent van de autochtonen. Ook stromen allochtone leerlingen, in vergelijking met autochtone leerlingen, vaker door van VMBO naar HAVO (SER, 2007).

- Herweijer (2008) concludeert dat alleen al vanwege de ongelijke spreiding van kansarme groepen over gemeenten regionale verschillen in voortijdig schoolverlaten bijna onvermijdelijk zijn. In Amsterdam en Rotterdam is meer dan de helft van de leerlingen in het VO van niet-westerse allochtone herkomst, in Den Haag en Utrecht gaat het om meer dan 40 procent. In andere grote gemeenten is het percentage niet-westerse allochtonen in het VO gemiddeld 15 procent en in gemeenten met minder dan 100.000 inwoners 10 procent. Ook in het MBO is het aantal niet-westerse allochtonen in de grote steden veel hoger dan elders. In Rotterdam en Den Haag hebben bijna twee op de drie MBO-deelnemers een niet-westerse allochtone achtergrond, in Amsterdam gaat het zelfs om drie op de vier deelnemers. Het landelijke totaalcijfer niet-westerse allochtone MBO-deelnemers bedraagt minder dan 20 procent.
- Het risico van voortijdig schoolverlaten is in de vier grote steden veel groter dan daarbuiten. De uitvalcijfers in het VO in de vier grote steden zijn twee keer zo hoog als in kleinere gemeenten en ook in het MBO is het verschil nauwelijks kleiner. Ook zijn er aanzienlijke verschillen tussen wijken: leerlingen uit achterstandswijken (met veel arme gezinnen, gezinnen zonder inkomsten uit betaalde arbeid, en met een hoog percentage etnische minderheden) vallen twee keer zo vaak uit als leerlingen uit andere wijken (Herweijer, 2008).
- Er bestaan grote verschillen in uitvalpercentages tussen scholen en instellingen. Voor een groot deel hangen deze verschillen samen met het onderwijsniveau en de achtergronden van leerlingen, maar daarnaast zijn er in het voortgezet onderwijs ook verschillen die te maken hebben met kenmerken van scholen. Op scholen met een hoge concentratie niet-westerse

allochtonen is het risico op voortijdig schoolverlaten bijna anderhalf keer zo groot als op basis van alleen het onderwijsniveau en de achtergrond van de leerlingen zou worden verwacht. 'Zwarte' scholen voor VO lijken het uitvalrisico dus te vergroten. In het MBO lopen deelnemers van instellingen met veel allochtonen geen extra groot risico op uitval in vergelijking met deelnemers van relatief 'witte' instellingen.

3. Specifieke factoren die een rol spelen bij schooluitval van allochtone jongeren

3.1 Voortijdig schoolverlaten en verklarende factoren

Conclusies

- De hoge uitval van allochtone leerlingen lijkt niet of nauwelijks te worden veroorzaakt door etniciteit als zodanig, maar heeft te maken met het lage opleidingsniveau van hun ouders en met de achterstand waarmee ze van de basisschool komen. Als rekening is gehouden met het lage opleidingsniveau van de ouders, het lage aanvangsniveau bij de overgang naar het voortgezet onderwijs, het grotere percentage eenoudergezinnen en gezinnen waar de ouders geen inkomsten uit betaalde arbeid hebben, wijkt de kans van niet-westerse allochtonen op voortijdig schoolverlaten niet meer significant af van die van autochtone leerlingen.
- Regionale verschillen in voortijdig schoolverlaten kunnen niet los worden gezien van de samenstelling van de leerlingen- en deelnemerspopulatie in de grote steden of in achterstandwijken, maar de woonomgeving speelt ook een zelfstandige rol: het verstedelijkte leefmilieu vormt een risicofactor.

In diverse studies is de invloed van etniciteit op voortijdig schoolverlaten onderzocht. De resultaten zijn niet eenduidig. Sommige onderzoekers concluderen dat de hogere uitval onder allochtone jongeren samenhangt met de etniciteit als zodanig. Volgens andere studies verdwijnt het verschil tussen allochtone en autochtone jongeren wanneer rekening wordt gehouden met bepaalde negatieve kenmerken die vaak samenhangen met het behoren tot een allochtone groep, zoals wonen in een slechte buurt en een lager gezinsinkomen (Battin-Pearson, Newcomb, Abbott, Hill, Catalano & Hawkins, in Holter, 2008).
Volgens een recent onderzoek van Herweijer (2008) hangt de hogere uitval onder allochtone leerlingen/deelnemers in belangrijke mate samen met de ongelijke verdeling over opleidingen: niet-westerse allochtone leerlingen zijn oververtegenwoordigd in die segmenten van het VO en MBO waar het voortijdig schoolverlaten hoe dan ook het grootst is. Maar ook bij een gegeven onderwijsniveau lopen allochtone leerlingen/deelnemers een hoger risico. De aanwezigheid van een flink aantal jongeren van de eerste generatie is een nadelige factor, vooral bij de Antilianen en overige niet-westerse allochtonen.

Geringe uitval niet-westerse allochtonen bij overgang VMBO-MBO
Opvallend is de geringe uitval van niet-westerse allochtonen (met name Turkse en Marokkaanse leerlingen) bij de overgang van het VMBO (met diploma) naar het MBO. Niet-westerse allochtone leerlingen laten een ambitieus doorstroompatroon zien (dit is ook zichtbaar bij de overgang van de HAVO en het VWO naar het hoger onderwijs). De VMBO/MBO-doorstroom is dus geen factor van betekenis bij de schooluitval van allochtone jongeren.
In het MBO verloopt de onderwijsloopbaan van allochtone deelnemers weer minder goed. Dit heeft te maken met het grote aantal niet-westerse allochtone deelnemers dat drempelloos (dat wil zeggen ongediplomeerd) is ingestroomd. Als gevolg hiervan wordt het uitvalrisico doorgeschoven van het VMBO naar het MBO. De drempelloze instroom maakt de toch al grote uitval

van niet-westerse allochtone deelnemers in het MBO extra problematisch: omstreeks de helft van hen heeft ook geen VMBO-diploma.

Sterke impact van laag aanvangsniveau in het VO en opleidingsniveau ouders
Op het moment dat allochtone kinderen de basisschool binnenkomen, hebben veel van hen een achterstand die zij in het vervolg van het basisonderwijs niet volledig inlopen. De uitval van leerlingen die met een laag prestatieniveau en/of schooladvies van de basisschool komen, is drie á vier keer zo groot als die van de gemiddelde leerling.
Daarnaast lopen leerlingen met laag opgeleide ouders een verhoogd risico van uitval. Dit hangt deels samen met het lage prestatieniveau waarop deze leerlingen starten in het VO, maar het opleidingsmilieu heeft daarnaast ook een rechtstreekse invloed. Bij leerlingen uit eenoudergezinnen en uit gezinnen waar de ouders geen inkomsten uit betaalde arbeid hebben, doet zich een vergelijkbaar beeld voor: ook zij lopen bij een vergelijkbaar aanvangsniveau in het VO toch een hoger uitvalrisico.
Als rekening is gehouden met het lage aanvangsniveau bij de overgang naar het VO, het lage opleidingsniveau van de ouders, het grotere percentage eenoudergezinnen en gezinnen waar de ouders geen inkomsten uit betaalde arbeid hebben, wijkt de kans van niet-westerse allochtonen op VSV niet meer significant af van die van autochtone leerlingen (Herweijer, 2008; WRR, 2009).
Ook in de studie van Traag en Van der Velden (2008) wordt geconcludeerd dat, wanneer rekening wordt gehouden met individuele, gezins- en schoolkenmerken, allochtone jongeren evenveel risico lopen op VSV (zonder een enkel diploma) als autochtone jongeren. Allochtone jongeren verlaten, na het behalen van een VMBO-diploma, zelfs minder vaak het onderwijs in vergelijking met autochtone jongeren. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat allochtone leerlingen gemotiveerder zijn dan autochtone leerlingen. Onderzoek (Goldsmith, Johnson, Crosnou & Elder, in Traag en Van der Velden, 2008) toonde aan dat allochtone leerlingen hoge beroepsverwachtingen en grote onderwijsambities hebben en een actieve betrokkenheid laten zien in de klas en bij schoolactiviteiten. Dergelijke eigenschappen verkleinen mogelijk de kans op VSV.

Leefmilieu in grote steden vormt risicofactor
Regionale verschillen in voortijdig schoolverlaten hangen deels samen met de samenstelling van de leerlingen- en deelnemerspopulatie in de vier grote steden, of in achterstandswijken. De woonomgeving speelt echter ook een zelfstandige rol: het uitvalrisico is groter als het woongebied sterker verstedelijkt is (zowel in het VO als MBO). Daarnaast is er nog een klein aanvullend nadeel van het wonen in een achterstandswijk (vooral veroorzaakt door achtergronden als onderwijsniveau, etnische herkomst). Het leefmilieu in de grote steden vormt dus een risicofactor voor voortijdig schoolverlaten, waarschijnlijk vanwege de problemen die zich in dit leefmilieu opstapelen (Herweijer, 2008).

3.2 Uitvalsredenen genoemd door voortijdig schoolverlaters

Conclusies
- In diverse onderzoeken is aandacht besteed aan de verschillen in uitvalsredenen genoemd door autochtone en allochtone voortijdig schoolverlaters. In een paar recente studies komen duidelijke verschillen naar voren. Allochtone voortijdig schoolverlaters noemen opmerkelijk vaker persoonlijke omstandigheden als uitvalsreden dan autochtone voortijdig schoolverlaters. Ook een verkeerde studie- of beroepskeuze vormt voor allochtone jongeren een belangrijke oorzaak van voortijdig schoolverlaten in het MBO.

- Opvallend is ook dat allochtone VSV-ers vaker stopen met een opleiding in het MBO, omdat ze geen passende stageplaats kunnen vinden en dat autochtone VSV-ers vaker stoppen met hun opleiding vanwege een leuke baan. Deze resultaten lijken er op te wijzen dat allochtone jongeren meer moeite hebben met het verkrijgen van toegang tot de arbeidsmarkt dan autochtone jongeren.

Er zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd waarin uitgevallen jongeren zelf hun visie geven op de oorzaken van voortijdig schoolverlaten. Van Lieshout (2004) inventariseerde een aantal van deze onderzoeken en concludeerde dat de meeste voortijdig schoolverlaters redenen aanvoeren die met de school zelf te maken hebben. Vaak wordt gewezen op een negatief schoolklimaat. Autochtone en allochtone leerlingen verschillen nauwelijks in de factoren die ze noemen, maar de ervaringen van allochtone jongeren zijn op alle vlakken negatiever.

Doorslaggevende redenen om te stoppen met een opleiding in het MBO

Meer recente gegevens over de redenen van voortijdig schoolverlaters om met hun opleiding te stoppen zijn beschikbaar in de Studentenmonitor MBO 2007 (Wartenbergh, et al., 2008). In deze monitor wordt ingegaan op redenen die VSV-ers hadden om met een opleiding in het MBO te stoppen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van doorslaggevende redenen om te stoppen voor autochtone en allochtone VSV-ers.

Tabel 5 – Doorslaggevende reden, naar etniciteit

	Autochtone VSV-ers	Allochtone VSV-ers	Totaal VSV-ers
Persoonlijke omstandigheden	23%	38%	27%
Gang van zaken op school/opleiding	23%	16%	21%
Verkeerde studiekeuze	21%	18%	20%
Een leuke baan	13%	8%	12%
Problemen met het leren	7%	4%	7%
Geen passende stageplaats	5%	7%	6%
Vóóraf duidelijk alleen bepaalde onderdelen volgen	n.s.*	n.s.*	4%
Verder onderwijs geen nut	n.s.*	n.s.*	4%

Bron: Studentenmonitor MBO 2007

* Verschil tussen autochtone en allochtone VSV-ers is niet significant.

De drie meest genoemde redenen zijn, zowel door autochtone als allochtone VSV-ers, persoonlijke omstandigheden[2], ongenoegen met de gang van zaken op school[3] en een verkeerde studiekeuze. Persoonlijke omstandigheden worden een stuk vaker genoemd als doorslaggevende reden door allochtone VSV-ers en moeite met de gang van zaken op school / de opleiding worden een stuk vaker genoemd door autochtone VSV-ers. Opvallend is dat allochtone VSV-ers vaker stoppen met een opleiding in het MBO, omdat ze geen passende stageplaats kunnen vinden en dat autochtone VSV-ers vaker stoppen met hun opleiding vanwege een leuke baan.

2 Persoonlijke omstandigheden blijken het vaakst te liggen in de sfeer van echt persoonlijke problemen (ziekte, verslaving, relatieproblemen, gedragsproblemen) en/of problemen in de directe omgeving (de thuissituatie), gevolgd door financiële problemen, zorgtaken, praktische problemen, beheersing Nederlandse taal, en 'vrienden stopten ook'.

3 De gang van zaken op school heeft het vaakst te maken met tegenvallende docenten, de organisatie op school en onduidelijkheid over wat er van de MBO-student verwacht werd. Ook een negatieve waardering van de inhoud van de opleiding, van de begeleiding voor docenten op de stage, de sfeer op school en/of van (te weinig) op eigen individuele prestaties beoordeeld worden, worden relatief vaak genoemd.

Ook de Sociaal Economische Raad (SER, 2007) concludeerde dat een verkeerde studie- of beroepskeuze een belangrijke oorzaak van voortijdig schoolverlaten vormt in het MBO. Mogelijk worden (allochtone) jongeren niet goed begeleid in het opleidings- en beroepskeuzeproces, waardoor ze met een diffuus beroepsbeeld aan een MBO-opleiding beginnen. Bij allochtone leerlingen speelt mee dat ook hun ouders veelal een beperkt inzicht hebben in de opleidings- en beroepsmogelijkheden. Er is geen langlopende studiebegeleiding gericht op het afstemmen van de vraag van leerlingen en het aanbod vanuit scholen (op basis van arbeidsmarktrelevantie en doorstroommogelijkheden).

Etniciteit en geslacht

Meng, Coenen, Ramaekers en Büchner (2009) onderzochten eveneens verschillen in uitvalsredenen tussen autochtone en allochtone voortijdig schoolverlaters. Zij presenteerden de resultaten voor autochtonen en allochtonen niet apart, maar in combinatie met geslacht.

- In de categorie *opleiding en onderwijsomgeving* komt een duidelijk verschil naar voren met betrekking tot de ervaren moeilijkheid van het opleidingsniveau. Vijf procent van de autochtone vrouwen stopte wegens het te hoge niveau van de opleiding, tegen één procent van de autochtone en allochtone mannen, en zelfs geen enkele respondent bij de allochtone vrouwen. Daarnaast valt op dat mannen, en dan vooral allochtone mannen, duidelijk vaker aangeven dat zij stopten vanwege problemen met leraren/schoolleiding.
- Met betrekking tot de categorie *persoonlijke problemen* wordt een tweetal redenen relatief vaker genoemd door vrouwen dan door mannen: ‘gezondheidsklachten’ en ‘zorg voor familie en kinderen of zwangerschap’. Allochtone vrouwen vallen minder vaak uit vanwege gezondheidsklachten dan autochtone vrouwen (respectievelijk 5% en 12%), maar ze melden vaker gezondheidsklachten als oorzaak dan allochtone mannen.

  Van de autochtone vrouwen valt twee procent uit vanwege de zorg voor familie/kinderen of vanwege zwangerschap en van de allochtone vrouwen negen procent. Een eventueel verschil in het aantal zwangerschappen tussen autochtone en allochtone tieners biedt hiervoor geen volledige verklaring. Wellicht leiden veranderingen in de situatie door zwangerschap of kind(eren) bij allochtone tieners tot grotere of andere problemen dan bij autochtone tieners. Daarnaast noemen allochtone jongeren vaker financiële problemen als uitvalsreden dan autochtone jongeren.
- Opvallend is ook het verschil tussen allochtone en autochtone jongens en meisjes met betrekking tot de uitvalsreden ‘*pullfactor arbeidsmarkt*’. Autochtone jongens vallen vaker dan autochtone vrouwen en allochtone jongeren uit omdat zij werken leuker vinden. Dit verschil kwam ook in tabel 5 aan de orde: allochtone VSV-ers stoppen vaker met een opleiding in het MBO, omdat ze geen passende stageplaats kunnen vinden (mogelijk onder andere veroorzaakt door een moeizame samenwerking tussen scholen en bedrijven) en autochtone VSV-ers stoppen vaker met hun opleiding vanwege een leuke baan. Deze resultaten lijken er op te wijzen dat allochtone jongeren meer moeite hebben met het verkrijgen van toegang tot de arbeidsmarkt dan autochtone jongeren. Voor meer informatie over stage- en BPV-plaatsen voor allochtone jongeren in het beroepsonderwijs wordt verwezen naar de ‘Factsheet BPV voor allochtone jongeren’ (KBA, 2009).

4. Beleidsmaatregelen

Conclusies

- Het huidige kabinet zet de in 2006 geïntroduceerde 'Aanval op de uitval' door. Deze 'aanval' richt zich op alle leerlingen, autochtoon of allochtoon, maar bepaalde maatregelen zijn ook van groot belang voor de onderwijspositie van allochtone jongeren:
  - terugdringen van taalachterstanden door VVE, schakelklassen en het Leerplusarrangement;
  - vergroten betrokkenheid van ouders allochtone kinderen;
  - inzet van mentoren en coaches voor (allochtone) achterstandsleerlingen.
- Binnen het Grotestedenbeleid (GSB) is aandacht voor het voorkomen en verminderen van onderwijsachterstanden, het vergroten van het aantal jongeren dat een startkwalificatie behaalt en het vergroten van het aantal deelnemers aan een educatief traject.

De afgelopen jaren is vooral ingezet op generiek beleid voor alle jongeren, ongeacht hun afkomst. De expliciete aandacht voor allochtonen in het onderwijsbeleid is verminderd. Allochtone leerlingen worden geacht in evenredigheid te profiteren van het algemene beleid. Illustratief in dit verband is de herziening van de zogenoemde gewichtenregeling in het basisonderwijs. De extra middelen voor de aanpak van taal- en onderwijsachterstanden worden niet langer over de scholen verdeeld op basis van etnische herkomst van de leerlingen, maar op basis van het opleidingsniveau van de ouders. Ondanks dat de expliciete aanacht voor allochtonen in het onderwijsbeleid de afgelopen jaren is verminderd, zijn en worden er in het generieke beleid veel stappen gezet die ook voor de onderwijspositie van allochtone jongeren van groot belang zijn (SER, 2007).

In 2006 introduceerde het kabinet de nota 'Aanval op de uitval'. Het huidige kabinet zet het ingezette beleid door én vult het aan met acties om het nog krachtiger uit te voeren. De maatregelen richten zich in de eerste plaats op preventie van uitval door:

- aanpakken bij de bron: terugdringen taalachterstanden, vergroten ouderbetrokkenheid, stimuleren mentoring en coaching, meer samenhang brengen voor zorg in en om de school;
- soepele overgangen tussen schooltypen: contact houden met jongeren tussen uitstroom uit VMBO en instroom in MBO, 'warme overdracht' onderwijs- en zorggegevens van leerlingen tussen primair en voortgezet onderwijs en voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs, aansluiting onderwijsvormen;
- het bij de les houden van leerlingen: ontwikkeling brede school, voeren adequaat spijbelbeleid door scholen en toezicht daarop door de Inspectie van het Onderwijs, volledige leerplicht tot achttiende verjaardag, verbetering melding en registratie;
- de praktijk als leermeester: voldoende aanbod aan leer- en praktijkplaatsen, jongeren uit het praktijkonderwijs en het Voortgezet Speciaal Onderwijs ondersteunen bij het betreden van de arbeidsmarkt, aandacht voor praktijk op het VMBO en het MBO.

Als leerlingen dan toch de school voortijdig verlaten, wordt in eerste instantie de aandacht gericht op jongeren *zonder vast werk* ('uitvallers' genoemd). Deze jongeren worden op basis van individueel maatwerk vanuit een sluitende ketenaanpak geholpen op de weg terug naar school, naar werk of naar een slimme combinatie van school en werk. Daarnaast wordt geprobeerd voortijdig schoolverlaters die *wel vast werk* hebben ('opstappers' genoemd) onder het motto meebewegen in hun werkomgeving alsnog een (start)kwalificatie te laten behalen.

Met name de maatregel 'aanpakken bij de bron' is van groot belang voor de onderwijspositie van allochtone jongeren. Deze maatregel zet in op het terugdringen van taalachterstanden door Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE), schakelklassen en het Leerplusarrangement.

Veel allochtone kinderen spreken op het moment dat zij naar groep 1 van het primair onderwijs gaan nauwelijks Nederlands. In groep 8 hebben allochtone achterstandsleerlingen nog een taalachterstand van één á twee leerjaren op niet-achterstandsleerlingen (Driessen, Van Langen en Vierke, 2006). Voor- en vroegschoolse Educatie is een extra investering voor autochtone en allochtone achterstandsleerlingen van twee tot zes jaar om taalachterstanden in te lopen. Vanaf 2006 wordt ingezet op een toename van het bereik van de VVE onder de doelgroep en op het verbeteren van de kwaliteit van de VVE door het aantal dagdelen per kind te verhogen en de betrokkenheid van ouders te vergroten. Op langere termijn wordt door deze maatregel voorkomen dat leerlingen met taalachterstanden het vervolgonderwijs ingaan.

Vanaf het schooljaar 2006/2007 worden aan gemeenten met gewichtenleerlingen middelen ter beschikking gesteld voor de landelijke invoering van schakelklassen. Schakelklassen zijn bestemd voor basisschoolleerlingen met een taalachterstand. Het doel is om deze leerlingen gedurende een schooljaar zodanig bij te spijkeren dat zij daarna in staat zijn om het onderwijs op hun eigen niveau te kunnen vervolgen. Gedurende het schooljaar krijgen de betreffende leerlingen intensief taalonderwijs in een aparte groep. Er zijn drie varianten voor de schakelklas: de voltijdse schakelklas, de deeltijdschakelklas, en de verlengde schoolklas. Er is een wetsvoorstel in de maak over de harmonisatie van de kinderopvang en de VVE en over het overig lokaal onderwijsachterstandenbeleid. Gemeenten worden ook in de toekomst in de gelegenheid gesteld om, in samenwerking met de schoolbesturen, schakelklassen in te richten of andere taalvoorzieningen te organiseren. Het is de bedoeling dat het budget voor de schakelklassen naar de gemeenten blijft gaan en dat wettelijke voorschriften versoepeld worden. De nieuwe wetgeving moet in 2010 in werking treden (www.schakel-klassen.nl).

Om ook in het voortgezet onderwijs taal- en onderwijsachterstanden te kunnen bestrijden, gaan er aanvullende middelen naar scholen met en bepaald percentage leerlingen (allochtoon én autochtoon) uit achterstandsgebieden en naar scholen die onderwijs geven aan nieuwkomers (het zogenaamde Leerplusarrangement VO en Nieuwkomers VO). Om de signalering en aanpak van achterstanden te verbeteren, blijft het tevens nodig te investeren in de deskundigheid van docenten op dit vlak.
Naast het feit dat veel allochtone kinderen en jongeren een taalachterstand hebben, hebben zij ook vaak ouders die moeite hebben met het onderhouden van contacten met de school en met het stimuleren en helpen van hun kinderen bij het onderwijs. Sommige scholen hebben goede ervaringen opgedaan met het thuis bezoeken van allochtone ouders. De betrokkenheid van ouders neemt toe door hen op die manier aan te spreken op hun verantwoordelijkheid en door hen op een positieve manier te betrekken bij wat er gebeurt op school. Met ouderorganisaties, besturenorganisaties, organisaties van schoolleiders, werknemersorganisaties en het Landelijk Actiecomité Scholieren is een intentieverklaring getekend om de ouderbetrokkenheid verder te vergroten, enerzijds als ouder bij de ontwikkeling van hun kind en anderzijds als deelnemer aan ouderraad, medezeggenschapsraad en bestuur van de school. Ook de communicatie van de school richting de ouders is onderwerp van de intentieverklaring. Inmiddels is, in het kader van deze intentieverklaring, het Platform Allochtone Ouders en Onderwijs (PAOO) opgericht. Het platform wil de zichtbaarheid van allochtone ouders vergroten en zo een goede basis leggen voor een blijvende betrokkenheid van die ouders bij de schoolloopbaan van hun kind. Om dit doel te bereiken zijn één Landelijk Platform en dertig Lokale Platforms opgericht, waarin allochtone ouders actief zijn. Tevens is er een openbare databank ingericht met good practices op het gebied van het vergroten van de ouderbetrokkenheid. Deze databank bevat onder andere

voorbeelden van methodieken, voorlichtingsmateriaal, effectieve instrumenten ten aanzien van intake- en voortgangsgesprekken en school-oudercontracten.
Veel positieve ervaringen zijn opgedaan met de inzet van mentoren en coaches om allochtone leerlingen te begeleiden. Mentoren, allochtoon én autochtoon, kunnen een brug slaan naar allochtone leerlingen (Ministerie van OCW, juni 2006). In het kader van de maatregel 'aanpakken bij de bron' wordt onder andere ingezet op mentoring, coaching en begeleiding van (allochtone) achterstandsleerlingen.

Binnen het Grotestedenbeleid (GSB) onderscheiden Rijk en steden zeven dossiers gericht op het verbeteren of in stand houden van de sociale kwaliteit van de stedelijke samenleving. Eén van deze dossiers is 'Jeugd, onderwijs en educatie': 'geen leerling zonder diploma van school'. Het gaat daarbij om het voorkomen en verminderen van onderwijsachterstanden, het vergroten van het aantal jongeren dat een startkwalificatie behaalt en het vergroten van het aantal deelnemers aan een educatief traject. Er zijn tussen Rijk en steden concrete resultaten afgesproken voor de GSB-periode 2005-2009. De ambitie of 'outputdoelstelling' voor 2009 wordt uitgedrukt aan de hand van de volgende indicatoren: aantal allochtone en autochtone peuters en kleuters dat deelneemt aan VVE-programma's, aantal in te richten schakelklassen, aantal allochtone en autochtone scholieren dat herplaatst is en alsnog een startkwalificatie behaalt, en aantallen deelnemers aan educatieve trajecten (www.grotestedenbeleid.nl).

5. Effecten van maatregelen

Conclusies
- Er is in Nederland weinig bekend over de effectiviteit van interventies om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. De belangrijkste reden is dat de meeste bestaande studies vooral gericht zijn op een evaluatie van het proces en niet zo zeer op de vervolgbestemmingen van jongeren. Bovendien zijn er geen studies uitgevoerd met geloofwaardige controlegroepen, waardoor geen causale effecten van beleidsinstrumenten kunnen worden vastgesteld.
- Buitenlandse studies wijzen op positieve effecten van:
  - financiële prikkels voor leerlingen, leraren of scholen;
  - langdurige en intensieve programma's met coaches gericht op de sociale ontwikkeling van jongeren;
  - Voor- en Vroegschoolse Educatie programma's.

Er is in Nederland weinig bekend over de effectiviteit van interventies om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan (Steeg en Webbink, 2006). De belangrijkste reden is dat de meeste bestaande studies vooral gericht zijn op een evaluatie van het proces en niet zo zeer op de vervolgbestemmingen van jongeren. In de bestaande studies worden over het algemeen slechts algemene voorwaarden voor een effectieve aanpak beschreven. Doorgaans richten de studies zich op een bepaald onderdeel van het VSV-beleid (zoals de RMC-functie) of, nog specifieker, op (kleinschalige) lokale projecten. Bovendien zijn er geen studies uitgevoerd met geloofwaardige controlegroepen, waardoor geen causale effecten van beleidsinstrumenten kunnen worden vastgesteld.
In het buitenland is veel meer bekend over de effectiviteit van verschillende programma's en interventies. Een groot deel van de onderzochte programma's draagt niet of nauwelijks bij aan het verminderen van voortijdig schoolverlaten. Positieve effecten op uitvalgedrag en studieprestaties zijn gevonden bij uitvalbestrijdingsprogramma's waarbij gebruik wordt gemaakt van financiële prikkels, voor leerlingen alsook voor leraren of scholen. Daarnaast zijn enkele positieve

effecten op uitval gevonden van het oprichten van aparte scholen op 'middle school'[4] niveau met een intensieve benadering voor leerlingen met een verhoogde kans op uitval, programma's die uitvallers op 'high schools'[5] stimuleren om alsnog een certificaat te behalen, en langdurige programma's waarbij een mentor (coach) zich (voornamelijk) richt op de sociale ontwikkeling van de jongere en fungeert als een rolmodel. In het algemeen zijn interventies gericht op jongeren die nog op school zitten (preventieve interventies) effectiever dan curatieve interventies. Amerikaans onderzoek laat zien dat ook Voor- en Vroegschoolse Educatie programma's kunnen bijdragen aan preventie van voortijdig schoolverlaten. De resultaten van het buitenlands evaluatieonderzoek zijn niet zonder meer geldig voor Nederland, omdat de inrichting van het onderwijssysteem verschillend is.

In 't Veld, Korving, Hamdan en Van der Steen (2006) hebben een onderzoek gedaan naar de kosten en baten van voortijdig schoolverlaten. In de kosten-baten analyse worden voor vier verschillende interventies, gericht op het verminderen van voortijdig schoolverlaten, aparte berekeningen uitgevoerd. Geconcludeerd wordt dat investeren in de bestrijding van voortijdig schoolverlaten loont. Voor drie van de vier onderzochte interventies geldt dat de baten de kosten sterk overtreffen. Het Centraal Planbureau (2006) heeft in opdracht van het ministerie van OCW een beoordeling gemaakt van de kosten-baten studie. Volgens het CPB zijn de berekeningen met grote onzekerheid omgeven vanwege het ontbreken van essentiële informatie over de effectiviteit van de interventies en vanwege het gebruik van enkele aannamen uit het model. Het is belangrijk om kennis te verwerven over de effectiviteit van verschillende aanpakken. Dit is mogelijk door op kleine schaal te experimenteren met nieuwe projecten en deze serieus te evalueren.

Het voorgaande in ogenschouw genomen, kan er weinig gezegd worden over effecten van (specifieke en generieke) maatregelen ter bestrijding van voortijdig schoolverlaten voor de groep van allochtone jongeren. Wel kunnen kenmerken van succesvolle programma's gesignaleerd worden. Onder andere programma's waarbij gebruik wordt gemaakt van financiële prikkels laten positieve effecten zien, evenals programma's waarbij een mentor/coach wordt ingezet en VVE-programma's. VVE-programma's hebben het grootste effect als zij gekoppeld zijn aan pedagogische programma's voor opvoedondersteuning en ontwikkelingsstimulering (SER, 2007). Uit paragraaf 4 blijkt dat in het huidige beleidsprogramma onder andere wordt ingezet op mentoring en coaching en op Voor- en Vroegschoolse Educatie. Allochtone jongeren zouden hiervan positieve effecten kunnen ondervinden. Programma's waarbij gebruik wordt gemaakt van financiële prikkels zouden wellicht met name effectief kunnen zijn voor allochtone jongeren, omdat allochtone jongeren vaker voortijdig de school verlaten vanwege financiële problemen dan autochtone jongeren (zoals naar voren komt in paragraaf 3.2).

4 Middle School: vergelijkbaar met groep 8, klas 1, klas 2 in het Nederlandse onderwijssysteem (leerlingen van 11 tot en met 14 jaar).

5 High School: vergelijkbaar met klas 3 tot en met 6 in het Nederlandse onderwijssysteem (leerlingen van 15 tot en met 18 jaar).

6. Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

In deze paragraaf zetten we de conclusies nogmaals op een rij.

- De uitval onder allochtonen is aanmerkelijk hoger dan de uitval onder autochtonen. Het percentage voortijdig schoolverlaters onder niet-westerse allochtonen is in 2007/2008 ruim twee keer zo hoog als onder autochtonen.
- De helft van de niet-westerse allochtonen, die uitstromen uit de MBO-sector, heeft geen startkwalificatie.
- Zowel in voortgezet onderwijs als in het middelbaar beroepsonderwijs zijn de uitvalcijfers voor Arubaanse/Antilliaanse leerlingen duidelijk hoger dan die van andere allochtone groepen.
- Voortijdig schoolverlaten komt vaker voor bij eerste generatie allochtonen dan bij tweede generatie allochtonen. Door de afname van het aantal leerlingen van de eerste generatie zal de uitval van allochtone leerlingen verminderen, maar er blijft een kloof te overbruggen ten opzichte van autochtone leerlingen.
- Het risico van voortijdig schoolverlaten is in de vier grote steden (waar het aantal niet-westerse allochtonen veel hogers is dan elders) veel groter dan daarbuiten. De problematiek rondom allochtonen en voortijdig schoolverlaten speelt op landelijk niveau, maar manifesteert zich sterker in gebieden met hoge concentraties allochtonen.
- Er is sprake van een hogere uitval op scholen (VO) met een hoge concentratie niet-westerse allochtone leerlingen.

- De hoge uitval van allochtone leerlingen lijkt niet of nauwelijks te worden veroorzaakt door etniciteit als zodanig, maar heeft te maken met het lage opleidingsniveau van hun ouders en met de achterstand waarmee ze van de basisschool komen. Als rekening is gehouden met het lage opleidingsniveau van de ouders, het lage aanvangsniveau bij de overgang naar het voortgezet onderwijs, het grotere percentage eenoudergezinnen en gezinnen waar de ouders geen inkomsten uit betaalde arbeid hebben, wijkt de kans van niet-westerse allochtonen op voortijdig schoolverlaten niet meer significant af van die van autochtone leerlingen.
- Regionale verschillen in voortijdig schoolverlaten kunnen niet los worden gezien van de samenstelling van de leerlingen- en deelnemerspopulatie in de grote steden of in achterstandwijken, maar de woonomgeving speelt ook een zelfstandige rol: het verstedelijkte leefmilieu vormt een risicofactor.
- In diverse onderzoeken is aandacht besteed aan de verschillen in uitvalsredenen genoemd door autochtone en allochtone voortijdig schoolverlaters. In een paar recente studies komen duidelijke verschillen naar voren. Allochtone voortijdig schoolverlaters noemen opmerkelijk vaker persoonlijke omstandigheden als uitvalsreden dan autochtone voortijdig schoolverlaters. Ook een verkeerde studie- of beroepskeuze vormt voor allochtone jongeren een belangrijke oorzaak van voortijdig schoolverlaten in het MBO.
- Opvallend is ook dat allochtone VSV-ers vaker stopen met een opleiding in het MBO, omdat ze geen passende stageplaats kunnen vinden en dat autochtone VSV-ers vaker stoppen met hun opleiding vanwege een leuke baan. Deze resultaten lijken er op te wijzen dat allochtone jongeren meer moeite hebben met het verkrijgen van toegang tot de arbeidsmarkt dan autochtone jongeren.

- Het huidige kabinet zet de in 2006 geïntroduceerde ‘Aanval op de uitval’ door. Deze ‘aanval’ richt zich op alle leerlingen, autochtoon of allochtoon, maar bepaalde maatregelen zijn ook van groot belang voor de onderwijspositie van allochtone jongeren:
  - terugdringen van taalachterstanden door VVE, schakelklassen en het Leerplusarrangement;
  - vergroten betrokkenheid van ouders allochtone kinderen;
  - inzet van mentoren en coaches voor (allochtone) achterstandsleerlingen.
- Binnen het Grotestedenbeleid (GSB) is aandacht voor het voorkomen en verminderen van onderwijsachterstanden, het vergroten van het aantal jongeren dat een startkwalificatie behaalt en het vergroten van het aantal deelnemers aan een educatief traject.

- Er is in Nederland weinig bekend over de effectiviteit van interventies om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. De belangrijkste reden is dat de meeste bestaande studies vooral gericht zijn op een evaluatie van het proces en niet zo zeer op de vervolgbestemmingen van jongeren. Bovendien zijn er geen studies uitgevoerd met geloofwaardige controlegroepen, waardoor geen causale effecten van beleidsinstrumenten kunnen worden vastgesteld.
- Buitenlandse studies wijzen op positieve effecten van:
  - financiële prikkels voor leerlingen, leraren of scholen;
  - langdurige en intensieve programma’s met coaches gericht op de sociale ontwikkeling van jongeren;
  - Voor- en Vroegschoolse Educatie programma’s.

6.2 Aanbevelingen

6.2.1 Algemene aanbevelingen

- Aangezien voortijdig schoolverlaten vaker voorkomt bij eerste generatie allochtonen dan bij tweede generatie allochtonen, moet er aandacht zijn voor een specifieke aanpak van eerste generatie allochtonen.
- In lijn met de aanbevelingen van de SER (2007) wordt benadrukt dat taal- en ontwikkelingsachterstanden van allochtone kinderen ze vroeg mogelijk moeten worden aangepakt door middel van kwalitatief goede Voor- en Vroegschoolse Educatie programma’s. In de ‘Aanval op de uitval’ zet het kabinet in op VVE en ook in het Grotestedenbeleid worden hier afspraken over gemaakt. Gestreefd moet worden naar een volledig bereik van de doelgroep. De VVE-programma’s moeten gekoppeld zijn aan pedagogische programma’s voor opvoedondersteuning en ontwikkelingsstimulering en moeten aandacht besteden aan het taalniveau van de ouders van allochtone jongeren. Allochtone ouders moeten geïnformeerd worden over het nut van VVE-programma’s voor hun kind en moeten actiever gestimuleerd en begeleid worden richting deelname aan dergelijke programma’s. Bestaande voorzieningen voor jonge kinderen (0 tot 4 jaar), zoals voorzieningen voor VVE en kinderopvang, moeten op elkaar aansluiten.
- In het onderwijs (PO, VO en MBO) moet blijvende aandacht zijn voor het verkleinen en wegwerken van taal- en onderwijsachterstanden van (allochtone) leerlingen en voor vergroting van de betrokkenheid van ouders van allochtone leerlingen. Wanneer ouders hun kind aanmelden op een school kunnen afspraken gemaakt worden over de betrokkenheid van de ouders bij de school. Door middel van dergelijke afspraken weten zowel de ouders als de school wat ze van elkaar mogen verwachten.

- Uit internationaal onderzoek bleek dat programma's waarbij een mentor/coach wordt ingezet (net als programma's waarbij gebruik wordt gemaakt van financiële prikkels en VVE-programma's) positieve effecten laten zien. Extra ondersteuning door een mentor of coach moet beschikbaar zijn voor alle (allochtone) leerlingen die daar behoefte aan hebben.
- Scholen moeten investeren in de kwaliteit van een systeem voor het verzamelen van zo valide mogelijke informatie over uitvalsredenen. Een valide en uniforme uitvalsredenregistratie functioneert als stuurinformatie voor scholen en is gericht op het terugdringen van uitval. De MBO Raad acht het van groot belang om landelijk tot een uniforme en valide registratie van uitvalsredenen te komen. Naar aanleiding van resultaten van de eerste en tweede fase van de benchmark in het MBO is besloten tot een uniforme registratie van uitvalsredenen (MBO Raad, 2006 en 2008). Ook in het voortgezet onderwijs moet geïnvesteerd worden in een uniforme en valide registratie van uitvalsredenen. Een dergelijke registratie geeft inzicht in de redenen waarom autochtone en allochtone leerlingen uitvallen en maakt een gerichte aanpak van uitval mogelijk.
- Maatregelen gericht op het bestrijden van voortijdig schoolverlaten dienen rekening te houden met culturele verschillen wat betreft uitvalsredenen van autochtone en allochtone jongeren.

  Uit onderzoek blijkt dat persoonlijke omstandigheden en/of een verkeerde studie/beroepskeuze vaak een rol spelen bij de uitval van allochtone jongeren. Allochtone jongeren stoppen relatief vaker dan autochtone jongeren met de opleiding omdat ze financiële problemen kennen en daardoor genoodzaakt zijn om te gaan werken. In lijn met de aanbevelingen van het ROA (2009) wordt benadrukt dat directe financiële ondersteuning of hulp bij het vinden van financiële oplossingen (verstrekken van informatie over mogelijke subsidieregelingen voor leerlingen) in de groep allochtone jongeren eerder tot het gewenste effect leiden.

  Allochtone jongeren vallen, net als autochtone jongeren, relatief vaak uit vanwege een verkeerde opleidings- en beroepskeuze. Scholen moeten (allochtone) jongeren en hun ouders beter en intensiever begeleiden in het studie- en beroepskeuzeproces (zie ook SER, 2007). Inzicht moet worden verkregen in eigen talenten en interesse, in kennis van de werking van de arbeidsmarkt en in de arbeidsmarktperspectieven van bepaalde opleidingen en beroepen. Scholen en bedrijven moeten samenwerken om dit inzicht bij jongeren te vergroten. Als (allochtone) jongeren dan toch een verkeerde opleidingskeuze hebben gemaakt, moet het mogelijk zijn om eenvoudig over te stappen naar een andere opleidingsrichting. Om te voorkomen dat een verkeerde studiekeuze leidt tot schooluitval moet er in het onderwijs blijvende aandacht zijn voor flexibele instroom, mogelijkheden om tussentijds over te stappen, en brede opleidingen.
- De door allochtonen genoemde uitvalsredenen lijken er op te wijzen dat deze jongeren meer moeite hebben met het verkrijgen van toegang tot de arbeidsmarkt dan autochtone jongeren. Allochtone jongeren moeten ondersteund en begeleid worden bij hun entree op de arbeidsmarkt.
- Het spreiden van allochtone en niet-westerse allochtone leerlingen is in de praktijk van het voortgezet onderwijs moeilijk te realiseren. In lijn met de aanbevelingen van Herweijer (2008) wordt benadrukt dat het onderwijs en de ondersteuning op scholen met veel niet-westerse allochtone leerlingen van een hoge kwaliteit moeten zijn.

6.2.2 Aanbevelingen in relatie met project K!X

- De kern van K!X is jongeren beter toerusten voor hun toekomst. Om dit te bereiken is het van belang dat (allochtone) jongeren een startkwalificatie behalen en niet voortijdig het onderwijs verlaten. De vorige paragraaf bevat aanknopingspunten voor het terugdringen van voortijdig schoolverlaten onder allochtone jongeren.
- K!X draagt bij aan een betere beeldvorming over allochtone jongeren. Belangrijk in dit verband is te benadrukken dat de hoge schooluitval van allochtone jongeren niet of nauwelijks wordt veroorzaakt door etniciteit als zodanig, maar te maken heeft met het lage opleidingsniveau van hun ouders en met de achterstand waarmee ze van het basisonderwijs komen. Daarnaast is het van belang te benadrukken dat het percentage VSV-ers onder niet-westerse allochtonen 6,3 procent bedraagt, wat betekent dat bijna 94 procent wél een startkwalificatie haalt.
- In de vorige paragraaf werd benadrukt dat scholen en bedrijven moeten samenwerken om het inzicht bij jongeren in eigen talenten en interesse, in kennis van de werking van de arbeidsmarkt en in de arbeidsmarktperspectieven van bepaalde opleidingen en beroepen te vergroten. De K!X-promoteams kunnen hierin een rol vervullen door bedrijven te bezoeken en met werkgevers in gesprek te gaan over deze onderwerpen en over de mogelijkheden voor samenwerking tussen scholen en bedrijven gericht op het vergroten van het inzicht bij jongeren. Daarnaast kan met bedrijven en scholen gesproken worden over de moeite die allochtonen ervaren bij hun entree op de arbeidsmarkt en over mogelijkheden om de entree op de arbeidmarkt te vergemakkelijken.
- De K!X-teams kunnen eveneens een rol spelen bij het vergroten van de betrokkenheid van ouders van allochtone jongeren door bijvoorbeeld met ouders in gesprek te gaan en ze te informeren over allerlei relevante zaken met betrekking tot het onderwijs.
- Wellicht kunnen de K!X-teams, in samenwerking met de school, bijdragen aan het terugdringen van voortijdig schoolverlaten door met (potentiële) uitvallers in gesprek te gaan en de redenen van (een dreigende) uitval te bespreken en documenteren. Een valide uitvalsredenregistratie biedt stuurinformatie aan scholen.
- Leden van een K!X-team kunnen wellicht, als zij daarvoor interesse hebben en gekwalificeerd zijn, ingezet worden als mentor en coach om allochtone leerlingen te begeleiden.

Literatuur en documentatie

Centraal Planbureau (2006). *Beoordeling KBA voortijdig schoolverlaten*. Den Haag: CPB.

Driessen, G., Langen, A. van & Vierke, H. (2006). *Basisrapportage PRIMA-cohortonderzoek*. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen.

Herweijer, L. (2008). Gestruikeld voor de start. *De school verlaten zonder startkwalificatie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Holter, N. (2008). *Oorzaken van voortijdig schoolverlaten*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Lieshout, M. van. (2004). *Voorkomen beter dan herstellen. Jongeren over de oorzaken en aanpak van voortijdig schoolverlaten*. Utrecht: Landelijk Centrum Onderwijs & Jeugdzorg

Traag, T. & Velden, R.K.W. van der. (2008). *Early school-leaving in the Netherlands. The role of student-, family- and school factors for early school-leaving in lower secondary education*. Maastricht: Research Centre for Education and the Labour Market.

MBO Raad (2006). *Eerste fase benchmark MBO afgerond. Benchmark biedt stuurinformatie voor instellingen en versterkt inzicht in de MBO-sector*. De Bilt: MBO Raad.

MBO Raad (2008). *Benchmark middelbaar beroepsonderwijs 2007. Brancherapport*. De Bilt: MBO Raad.

Meng, C., Coenen, J., Ramaekers, G. & Büchner, C. (2009). *Zonder diploma: Aanleiding, Kansen en Toekomstintenties*. Maastricht: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA).

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2006). *Aanval op de uitval. Perspectief en actie*.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (juni 2006). *Onderwijs, wetenschap en Integratie*.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Cijfers 2007-2008 Voortijdig Schoolverlaten

Sociaal Economische Raad (2007). *Niet de afkomst maar de toekomst. Naar een verbetering van de arbeidsmarktpositie van allochtone jongeren*. Den Haag: SER.

Steeg, M. van der & Webbink, D. (2006). *Voortijdig schoolverlaten in Nederland: omvang, beleid en resultaten*. Den Haag: Centraal Planbureau (CPB).

Veld, R. in 't, Korving, W., Hamdan, Y. & Steen, M. van der (2006). *Kosten en Baten van Voortijdig Schoolverlaten*. Rotterdam: RebelGroup Advisory (RGA).

Wartenbergh, F., Brukx, D., Roelofs, M., Broek, A. van den, Hövels, B., Thomassen, M. & Buis, T. (2008). *Studentenmonitor MBO 2007. Kernindicatoren, studiekeuze, tevredenheid, onderwijsloopbaan, internationalisering, financiën en voortijdig schoolverlaten*. Nijmegen: ResearchNed/KBA.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2009). *Vertrouwen in de school. Over de uitval van 'overbelaste' jongeren*. Den Haag: WRR.

www.cbs.nl

www.grotestedenbeleid.nl

www.schakel-klassen.nl